

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA AZ ÚJ AUSZTRIÁBAN.

Az entente-államok részéről a világháború idejében életbe-
léptetett gazdasági intézkedések sehol a középeurópai álla-
mokban nem okoztak olyan nélkülözést és nyomorúságot,
mint Ausztriában, illetőleg annak alpesi tartományaiban és legfő-
képpen fővárosában, Bécsben. Sehol sem volt az élelmezési adag
minden tekintetben oly szűkösen megszabva és sehol sem volt a
hatóságilag megállapított élelmiszermennyiség oly kevésbé bizto-
sítva, mint itten, hol a készletek hiánya miatt előfordult az is,
hogy a szűkreszabott és rendes viszonyok közt csak állati táplál-
lékra felhasznált örleményekből készült kenyéradagot máról-hol-
napra felére kellett leszállítani és a hatósági élelmezési jegyek nem
kerültek beváltásra. A nagyfokú éhséget annál inkább érezhette a
lakosság, mert Bécs azelőtt mindig a legjobban ellátott városok
közé tartozott, piacának nagyfokú felvevőképessége a legjobb
árúkat biztosította neki a monarchia agrár-országaiból. Az átlag
bécsi, s itt nemcsak a polgári elemre gondolok, táplálkozásában
a háború előtt kétségtelenül nagyobb igényeket elégített és elégít-
hetett ki, mint bármely más németországi nagyváros lakója — ha
összehasonlításul egy par excellence agrárország lakóit, mint Ma-
gyarországeit nem is vehetjük. Annál fokozottabb mértékben kel-
lett tehát Bécs és az osztrák ipari vidékek lakóinak a háborúval
járó sanyarúságot érezni. A közélet állapotja a lakosság
nagy részénél jóval előbb kívánatosá tette a háború befejezését,
mint a katasztrófa, a frontok összeomlása bekövetkezett. Az átala-
kulás Ausztriában, mely a monarchia fennállásából mégis min-
dig a legnagyobb előnyöket húzta, minden nagyobb forradalmi
mozgalom nélkül, szinte magától ment végbe. A „császárváros“
észrevétlenül lett túlnyomórészen köztársasági érzelművé, de
lakosságára azután is nagy nélkülözések vártak. A Habsburg-biro-
dalom összeomlásával Bécsnek és a Bécs körüli ipari vidékeknek
eddig természetes beszerzési forrásai bedugultak. A 6 millió
lakosra megcsönkített új-Ausztria fogyasztása túlnyomórészen
behozatalra szorult. Az új szomszédállamok pedig mind szigo-
rúbban zárták el határaikat, sőt az állami hatalom tekintélyének

teljes leromlásával magában Ausztriában is megtiltották az egyes tartományok az élelmickek kivételét, elvágták a nagy behozatalra szoruló főváros életadó ereit. Ausztria Amerikából volt kénytelen gabonát behozni, mikor a Bácskában és a Bánságban nagy volt a felesleg, Bécsbe argentinai konzervhúst, dán és holland margarint szállítottak, mikor Felső-Ausztriában aránylag olcsó pénzen lehetett kapni az alpesi vaját és a friss marhahúst. Ez az idő is, mikor az újságok naponta arról számoltak be mint legaktuálisabb érdekességről, hogy hány vagon liszt érkezett Bécsbe és hogy Amerikából vagy Ausztráliából egy-egy hajó megindult gabonarakománnyal Ausztria számára, elmúlt anélkül, hogy vérontással járó polgárháború vagy társadalmi forradalom következett volna be, pedig tudjuk, hogy a valutaromlás és az ezzel járó drágulás sehol sem öltött olyan arányokat, mint Ausztriában. Míg az agrárius Bajorországban és a szomszéd Magyarországon a kommün gyászos napjait élték s a magyar és az orosz szovjet-köztársaság számos ügynöke dolgozott nagy anyagi eszközökkel Ausztriában, a lakosság nyugodt maradt és komoly kísérlet a proletárdiktatúra megalapítására nem is történt. Elmaradván a kilengés balfelé, nem történt meg jobbfelé sem és Ausztria ma a legradikálisabb köztársaság példáját mutatja, mely azonban a régi gazdasági és társadalmi alapokon áll. Ha a társadalmi osztályok súlyában történtek is nagyarányú eltolódások, a kapitalista társadalmi rend megmaradt.

Ha a röviden vázolt fejlődés okait kutatjuk, úgy mint legfontosabbra az osztrák szocializmus, a szociáldemokrata párt szereplésére bukkanunk, bár sok egyéb tényezőt, így az osztrák-német, de különösen a bécsi ember sajátos mentalitását sem szabad figyelmen kívül hagyni.

1. A szociáldemokrata párt.

A munkásmozgalom Ausztriában az 1860-as évek végén kezdett észrevehető arányokat ölteni, mikor az alkotmányosság helyreálltával a törvények bizonyos szabadságot engedtek meg a gyülekezés és a szervezkedés terén. Lassalle eszméi a legiparosabb vidékeken, Bécsben és északi Csehország németek lakta területén, hol a legfejlettebb volt a gyáripár, szereztek az első híveket. 1869 dec. 3-án volt az első nagyobb munkástüntetés a Reichsrat előtt a szociáldemokrata szakszervezetek elnyomása miatt, melyek száma a koalíciós tilalom megszűnése után gyorsan nőtt. A 70-es években a munkásszervezetekben már két ellentétes irány fejlődött ki: a mérsékelt és a radikális. Az első hívei a német centralistákkal és a liberálisokkal való szövetségben akarták a politikai érvényesülést megszerezni, a másik meg az autonóm-szlavista

tendenciákkal rokonszenvezett és mint ilyen a csehországi feudalista körök támogatásában részesült, kik segítőtársat találtak benne a föderalizmusra irányuló törekvéseikben. Mikor azután a 80-as években anarchista tanok is követőkre találtak a szakszervezetekben és több merénylet fordult elő, a császári kormány az egész munkásmozgalommal szemben a legszigorúbb rendőri elnyomás eszközeihez fordult. 1884-ben kivételes intézkedéseket léptettek életbe, melyek öt esztendő múlva ugyan megszűntek, de a szakszervezeteket a kormány ezután is politikai egyesüléseknek tekintette, melyeknek nem volt megengedve az egész birodalomra kiterjedő egységes szervezetet létesíteni. Programjuk, mely eleinte csupán segélynyújtásra szorított szükség, betegség és haláleset alkalmával, növekedésükkel kibővült és most már a munkanélküliek támogatására és az osztályharc, a munkások és a munkaadók közti küzdelem irányítására is kiterjedt. Minthogy tagdíjakat sztrájk céljaira nem volt szabad gyűjteni, harci alapok gyűjtésére és gyarapítására bizalmiférfiaktól külön titkos szervezetet létesítettek. Az egyre erősödő szakszervezetek politikája kifejezését a szociáldemokrata pártban nyerte, melyet dr. Adler Viktor alapított meg 1888-ban, miután sikerült neki az egységet az említett két irány közt helyreállítani. Az új párt Kautsky-készítette programja a marxizmus alap gondolatait követte és elismert vezetője, az összeomlás után (1919) bekövetkezett haláláig dr. Adler Viktor (orvos) volt, kinek nagyobb műveltségen alapuló mérsékelt gondolkodása az egész pártra ráütötte bélyegét. Nem csekély mértékben az ő személyes befolyásának tulajdonítható, hogy az osztrák szociáldemokrata párt nem egy kritikus pillanatban nem ragadtatta el magát a radikalizmus örvényébe. Az új párt főleg németekből állott, főszköze az agitálásra az általános választói jog volt. Ennek élet azonban már gróf Badeni elvette, mikor a fennálló 4 választó-kúriához egy ötödiket csatolt, aminek folytán már 1897-ben 14 szociáldemokrata került be az osztrák parlamentbe. Az osztrák szociáldemokrácia éppúgy megérezte a nemzetiségi viszálykodások káros hatását, mint az egész osztrák politikai és állami élet a háború előtt. A nemzeti ellentétek abban a nemzetközi pártban sem okoztak csekély nehézségeket. Már 1893-ban megalakult a cseh szociáldemokrata párt, 1897-ben pedig az osztrák szociáldemokrácia 6 különböző pártra oszlott a nemzetiségek szerint (német, cseh, lengyel, rutén, szlovén és olasz), világos példáját adva annak, hogy a munkásság körében is erősebb a nemzeti ellentét szétválasztó, mint a közös osztályérdekek összekapcsoló hatása. Ezek a pártok némelykor ugyan megtalálták a közös együttműködés alapját, de csak akkor, ha ez nem ütközött saját külön nemzeti érdekeikbe. A cseh függetlenségi törekvések legádázabb harcosai közé a cseh szociáldemokraták éppúgy tartoztak, miként a csehországi *német* szociáldemokraták ennek

meggyőződéses ellenségei és éppúgy a németiséghez vonzódnak, mint a német polgári pártok. A bécsi német marxisták az ösz-birodalom iránt tagadhatatlan vonzalommal viseltettek, annak szétrombolására sohasem törekedtek, hanem csak föderalisztikus újjászervezésére (Renner Károly könyvet is írt ily értelemben, de Bauer Ottó is a föderalistákhoz tartozott). Magyarország, mint tízen törekvések akadályozója ellen ezen politikai okból is a legnagyobb ellenszenvvel viseltettek.

A bécsi német szociáldemokrata párt, miután a Gautsch-kormány a nemzetiségi kérdéssel hasztalan küzködve 1906-ban váratlanul megalkotta az általános titkos választójogot, a bécsi parlamentben a német pártok közül a legnagyobb súlyú lett a keresztényszocialista mellett és mint ilyen a nemzetiségi kérdésben állandóan a kompromisszumok mellett foglalt állást. Helyzetét a kormányokkal szemben mindig ügyesen ki tudta használni, hisz rendszeren a német szociáldemokrata párt volt az elhatározó súly, mely az osztrák politikai mérleget jobbra vagy balra, a szlávok vagy a német (lengyel) polgári pártok javára billenthette. Az osztrák-német szociáldemokrata párt nem állott tehát a fennálló politikai keretek negálásának álláspontján, hanem tevékeny részt vett a pozitív parlamenti munkában és mint ilyen levonta álláspontjának következményeit. Pernerstorfer a parlament alelnöke, szociáldemokrata létére elment bemutatkozni a császárnak. Ugyancsak ő, a szociáldemokrata párt egyik oszlopos tagja, a német „Schulverein“ egyik megalapítója volt és Leuthner Károlylyal együtt — ma is az Arbeiter Zeitung szerkesztője — állandóan megőrizte nemzeti érzését.

A háború első éveiben a német-osztrák szociáldemokrata párt gróf Stürgkh abszolút uralma alatt ugyan némaságra volt kárhóztatva és csak arra szorítkozott, hogy a felelősséget a háborúért magától elhárítsa, de tagadhatatlan, hogy a munkáskörökben volt bizonyos fokú patriotizmus. A pártban ugyan két irányzat küzdött a világháború alatt egymással: egy mérsékelt, melynek vezetői Pernerstorfer, Leuthner és Renner voltak és a radikális, a két Adler-testvér (Max és Friedrich) körül. Bár utóbbi Stürgkhöt a párt legnagyobb részének megütközésére meggyilkolta, sikerült a párt egységét megővni mindvégig, nem úgy mint Németországban. Az egységes pártnak állandóan egy orgánuma volt: az „Arbeiterzeitung“. A háború második felében a nemzeti ellentétek a különféle osztrák szocialista pártok között még erősebb válaszfalakká lettek, ami a német-osztrák szociáldemokráciát is arra készítette, hogy a németországi nagy párttal minél szorosabb összeköttetésbe kerüljön. Résztvettek a „Mitteleuropa“ ismert tárgyalásaiban és a német szociáldemokráciával egyetértően törekedtek a hódítás nélküli béke létrehozására és Károly király illyirányú akcióit bizonyos szimpátiával kísérték.

Mikor a közellátás fokozódó leromlása és a háború végnélkülisége a munkástömegekben egyre nagyobb elégedetlenséget keltett, ez a szociáldemokrata pártot alulról terelte radikálisabb irányba. A kivételes törvények teremtette katonai fegyelem kezdett nagyobb ellenállásra találni a gyári munkásságban, mely a hadi üzemekben összetételében is erősen megváltozott, mivel a régi, szakszervezetileg iskolázott munkások mellé nagyon sok munkás osztatott be a kivételes törvények alapján hadiszolgálatképpen, kikben a radikális izgatók tanai termékeny talajra találtak. 1918 januárjában, mikor a brest-litowski tárgyaláson Németország a lealázó békefeltételeket rákényszerítette Oroszországra, a szociáldemokrata párt az éhség okozta elégedetlenséget felhasználva nagyarányú sztrájkokat rendezett forradalmi színezettel. Január 18-án alakult meg az első munkástanács Bécsben. A kormány, melynek hatalma egyre süllyedt, mert sem a parlamentben nem volt gyökere, sem a korona részéről nem részesült a rendkívüli viszonyoknak megfelelő energikus támogatásban, nagyarányú szociális reformok ígéretével volt kénytelen a mozgalom lecsendesítését megvásárolni, és a békekötésre való hajlandóságát hangsúlyozta. Megígérték a nők szavazati jogát és a községi választás reformját. Az előbbi a szociáldemokrata párt szempontjából azért volt fontos, mert a szakszervezetekbe a háború folyamán a legkülönbözőbb foglalkozási ágakban rengeteg sok nő került be, az utóbbi pedig azért volt kívánatos, hogy a munkásság Bécs városa képviselőtestületében számarányának megfelelő többségbe kerüljön. Az üzemek katonai vezetésének és a kivételes törvényszékek megszüntetését is kilátásba kellett helyezni.

A katasztrofális fegyverszünet megkötése után állotta ki a szociáldemokrata párt erőpróbáját. Mint az eddigi parlament német képviselőiből alakult új alkotmányozó nemzetgyűlés (konstituierende Nationalversammlung) legnagyobb pártja az első kormányban a döntő befolyást gyakorolta anélkül, hogy a polgári pártok közreműködését megakadályozta volna. A szociáldemokrata és a keresztényszocialista koalíciónak sikerült a legváltásosabb időkben is megakadályozni olyan lépést, mely az új állam teljes szétzüllésére vezetett volna. Pedig a helyzet szinte kétségbeejtő volt. Az olasz frontról a legkülönbözőbb nemzetiségű katonák százezrei vonultak át Bécsen az összeomlás után, a tüzhelyükhöz visszatértek közt a munkanélküliség óriási arányokat öltött és az egy csapásra megállított hatalmas hadiüzemek munkásságát mindenütt kommunista ügynökök iparkodtak felizgatni. Igaz ugyan, hogy Ausztria élelmezési helyzete az időben olyan volt, hogy a külföldről való elzárás esetében néhány napon belül éhínség következett volna be, de ennek a körülménynek józan mérlegelése és e tudatnak a nagy tömegekben való elterjesztése kétségtelen érdeme volt az osztrák szociáldemokrata pártnak.

A párt orientálódása sem a III. moszkvai internacionálé irányában történt, melynek nem voltak és nincsenek hívei a pártban, hanem a németországi szociáldemokráciával iparkodott megőrizni a kapcsolatot. A Németországhoz való csatlakozást, az osztrák szociáldemokratapárt külpolitikai programpontját nemcsak a nemzeti gondolat sugalmazta, hanem a nagy német szociáldemokráciával való egyesülés pártérdeke is. A német szociáldemokrácia frakciói közül az osztrákok a radikálisabb párthoz (Unabhängige) álltak közelebb, de annak a kommunizmussal közösséget nem valló, a III. internacionáléhoz nem szító részéhez. Az osztrák párt azonban mindenkor szívesen látta volna a háború folyamán két táborba szakadt német szociáldemokrácia egyesülését.

Miután a háború az 1889-ben Parisban megalakított II. internacionálét szétzúzta, mindjárt a fegyverszünet megkötése után történt kísérlet helyreállítására, amely azonban meghiúsult. Az 1919 február havában Bernben tartott konferencia a németekkel vádlottak gyanánt bánt és nem az egység helyrehozásán fáradozott, hanem főleg azzal a kérdéssel foglalkozott, ki bűnös a háború okozásában. A különféle nemzetek szocialista pártjai ezután is három táborban foglaltak helyet: 1. a II. internacionálé hívei, melybe neutrális államok, de az ellenséges államok szocialistáinak jórésze is tartozik; 2. a Moszkvában 1920-ban alapított III. internacionálé hívei, kik az orosz szovjetköztársaság parancsait vakon követik és a proletárdiktatúra álláspontján vannak; 3. azon kisebbségi szocialista frakciók, amelyek a II. internacionáléból a háború folyamán kiléptek, de a III.-hoz radikalizmusa és az orosz kényuralmi rendszer miatt nem csatlakoztak, ide tartozik az egész osztrák szocialista párt is. A munkásmozgalom egységének helyreállítása céljából a bécsi pártvezetőség kongresszusra hívta össze ezen csoport tagjait és megalakított belőlük egy új szervezetet „internationale Arbeitsgemeinschaft der soz. Parteien“, melyet ellenségeik és a polgári zsumalisztika tréfásan a 2½-es internacionálénak szokott nevezni. A kommunizmus, a III. internacionálé táborának elenyésző csekély és egyre csökkenő számban vannak hívei. Az 1920. évi választásoknál a leadott több mint 2V2 millió szavazat közül csak 23.750, vagyis nem egészen 1% esett a kommunista pártra. A szociáldemokrata párt 1920 őszéig vitt döntő szerepet az új osztrák köztársaság vezetésében, mikor is megszűnt ugyan a legnagyobb párt lenni, de a kormányon kívül továbbra is nagy befolyást gyakorol a törvények alkotásában és a kül-, valamint a belpolitika irányításában. A leadott szavazatok száma a három nagy politikai pártnál a következő volt:

Kereszt. szoc.	Szoc. dem.	Német nemzeti
1,122.260	1,153.649	435.045
1,141.260	962.809	335.510

A szociáldemokrata szavazatok száma főleg azért fogyott, mert 1919-ben az általános elégedetlenségben a közéleti viszonyok folytán a polgári pártok hívei közül is sokan szavaztak a szociáldemokrata pártra csupán újítás utáni vágyból. A nemzetgyűlésben a pártok tagjainak száma volt:

	Kereszt. szoc.	Szoc. dem.	Német nemzeti
1919.	69	72	25
1920.	85	69	27

A szociáldemokrata párt örömmel élt a kisebbség jogával és vette át az adott gazdasági viszonyok közt a kényelmesebb ellenzéki szerepet. Ezen pártállásból is gyakorolt befolyását hívei kitűnő szervezettségén kívül annak a körülménynek köszönheti, hogy a politikai uralmat a fővároson, Bécsen, melynek lakossága az új köztársaság lakosságának egyharmadát teszi, mindmáig megtartotta. Vagyongmegoszlásban és ennél fogva teherviselőképességben azonban Bécs részesedése ennél is sokkal nagyobb. A bécsi községtanácsban a szociáldemokrata párt az 1919 május 5-én megtartott választás óta bírja az uralmat. A községi választásoknál leadott szavazatok a politikai pártok közt következőképpen oszlottak meg:

Szociáldemokrata	368.203
Keresztényszocialista	177.883
Polgári demokrata	20.149
Német nemzeti	34.546
Cseh nemzeti	55.803
Zsidó nemzeti	13.075

Ennek alapján a bécsi községtanács 165 tagja közül az 50 keresztényszocialistával szemben 100 szociáldemokrata ül. Az egyes kerületek képviselőtestületeiben 339 szociáldemokrata, 194 keresztényszocialista, 41 cseh, 29 német nemzeti, 17 polgári demokrata és 9 zsidó nemzeti foglalnak helyet. A szociáldemokrata párt vezető tagjainak túlnyomó része a szakszervezetek köréből, a szocialista bürokráciából kerül ki. Kevesebb azok száma, akik theoretikus írói működésük alapján jutottak vezető szerephez a pártban. A párt irányítóinak mégis ezek tekinthetők, kik a helyet nagyobb műveltségükkel fogva foglalták el és tartották meg. Az ő kezükben vannak a párt sajtóorgánumai is. Ez a kisebbik csoport csaknem tisztán zsidókból áll. Tanulságos különben a szociáldemokrata párt statisztikája az egész nemzetgyűlés keretében:

	Róm kath	Evang	Izr	Felekezetenlk	összesen
Keresztényszoc.	81	1	—	—	82
Német nemzeti	14	12	—	—	26
Szociáldemokrata	27	10	4	25	66

Meg kell azonban jegyezni, hogy a 25 felekezeten kívüli szociáldemokrata képviselő közt a többség nem zsidó eredetű.

Az osztrák szociáldemokrácia pártpolitikai helyzetéből következik, hogy az a propaganda és izgatás, melyet a katolikus egyház és általában a vallásosság ellen kifejt, erősebb mint bárhol másutt. Ellenfeleik, a keresztényszocialisták a csaknem tisztán katolikus Ausztria klérusának teljes támogatásában részesülnek. Az egyház befolyásának lerontásával politikai helyzetüket akarják megerősíteni. Ez a harc az egyház ellen az utóbbi időben mintha még kiélesedett volna. Miután a szociáldemokrata párt hívei részére jelentős eredményeket, a fennálló társadalmi rend mellett úgyszólván minden elérhetőt elért, a szellemi téren folytatja a harcot, jól tudva azt, hogy ha a vallásos meggyőződést sikerült megingatnia s az iskolát és a nevelést hatalmába kerítette, biztosította jövőjét.

A vallásellenes propaganda a sajtóorgánumokban és ismeretterjesztő előadásokban tervszerűen folyik. Az „Arbeiter-Zeitung“ minden nagyobb ünnep és különösen Mária-ünnepek előtt hoz egy-egy a modern vallás- és egyháztörténeti kritikát népszerűsítő cikket, melyben a katolikus dogmákat és a Mária-kultust veszi boncolókés alá és a „tudomány fegyvereivel“ iparkodik megingatni a vallásos hitet. A bécsi érsek és a többi püspökök pásztorleveleit és a velük összefüggő vallási kérdéseket nemcsak a sajtóban teszik kritika tárgyává, hanem a különféle egyesületekben is (Freidenker, Freie Schule, Verband der Arbeiterjugend) állandó az izgatás a keresztény világnézet és az azon alapuló nevelés ellen.

Alig került az összeomlás után a szociáldemokrata párt hatalmi állásba, megindította a támadást a katolikus egyház felfogása ellen a házasság kérdésében. Ausztriában elvált katolikus nem köthet újból házasságot — a polgári hatóság előtt sem. A szociáldemokraták több liberális képviselő támogatásával már az ideiglenes nemzetgyűlés elé javaslatot terjesztettek a házassági jog reformálása céljából. Ezt a nemzetgyűlés csekély többséggel elvetette (1919 jan. 25.). A szociáldemokraták ennek ellenére a polgári törvénykönyv azon intézkedését használták ki, mely szerint a jegyesek „fontos okokból“ kérhetik a dispensatiót a fennálló házassági akadály alól a politikai hatóságtól és ilyen esetben köthetnek polgári házasságot. Hogy mely akadályok alól menthet fel a polgári hatóság és melyek alól nem, arról a törvény ugyan világosan nem intézkedik, de egyéb intézkedéseiből kitűnik, hogy a katolikus felfogás szerint még érvényben levő első házasságra itt nem gondolt a törvényhozó. A szociáldemokrata tartományi főnök (Landeshauptmann v. Niederösterr.) Sever Albert tömegeesen adta meg a dispensatiókat a bécsi katolikus elváltaknak és ezen az alapon a klérus nem csekély megütközésére sokan kötöt-

tek újból házasságot. Ezen házasságok érvénytelenségét a bíróság újabban már több ízben megállapította.

Bécs városa felett való uralmát is alaposan kihasználja a szociáldemokrata párt az egyház elleni küzdelemben, hiszen a város az új alkotmány szerint a szövetségi állam (Bundesstaat) önálló tagja s így nagyfokú autonómiával rendelkezik. A város halottégetőt (Krematorium) állított fel és helyezett üzembe a szövetségi kormány és az egyház tiltakozása ellenére is. A párt külön egyletben agitál a halottégetés mellett és az egyházi temetés ellen (Feuerbestattungsverein Flamme). A bécsi „Stadtschulrat“, melynek élére a korábban szociáldemokrata kultuszminisztert, Glöckel Ottót állították és amelynek hatáskörébe Ausztria összes iskolaügyeinek $\frac{1}{3}$ -a tartozik 12.000 tanerővel, az iskolában folytatja a küzdelmet az egyház ellen és a szabadgondolkodók szellemében akarja a nevelést vezetni. A vallási gyakorlatokban való részvétel többé nem kötelező, congregatiók számára tagokat gyűjteni nem szabad, a tanítás előtti imádság és sok egyéb a szülői tanácsoktól (Elternrat) függ, melyet csaknem minden iskolában jó szervezetükkel a szociáldemokraták töltenek be embeerekkel. A „Stadtschulrat“ az ifjúsági könyvtárakat revízió alá vétette, a neki nem tetsző írókat száműzte és úgy a tanítói, mint az ifjúsági könyvtárakat szabadgondolkodó szellemben megírt könyvekkel látja el. Kiegészíti mindezt a nagy támogatásban részesülő „Verein der Kinderfreunde“, mely tanfolyamokkal, előadásokkal vonja a tanítókat, szülőket és gyermekeket a szabadgondolkodók szellemi hatáskörébe.

2. A szakszervezetek:

A szociáldemokrácia ereje, miként mindenütt, Ausztriában is a jól megszervezett munkástömegeken, a szakszervezeteken alapszik. Ha ismerjük ezek erejét és teljesítőképességét, úgy ismerjük a szociáldemokrácia fejlődési fokát is Ausztriában.

A szakszervezeti mozgalom egyidős Ausztriában a szocialista eszmék elterjedésével. A 60-as évek végén voltak már szakegyletek. Számuk a koalíciós tilalom megszűntével erősen megnőtt. 1892-ben alakították meg az első központi bizottságot a munkáság ezen szabad szervezetének képviselőiből, mely az 1893. évi első szakszervezeti kongresszust rendezte. A munkások szervezkedése úgy történt, hogy kisebb helyeken, hol kevés számú ipari munkás volt, egy szervezetet alkottak, nagyobbakban szakok szerint egyesültek. Rokonszakok szervei nagyobb ipari szövetségeket (Industrie-Verband), a rokonszövetségek pedig Uniókat alkotnak. A háború előtt a *szakma* volt a szervezkedésben az irányadó úgy-hogy egy bútorgyár és egy ugyanazon helyen levő automobilgyár, vaggongyár asztalosai egy szakszervezetben foglaltak helyet. Mióta azonban a háború után a kollektív szerződések egyre

nagyobb, úgyszólván döntő fontosságra emelkedtek, szükséges volt ezen a rendszeren változtatni. A gyáripár különböző ágaiban dolgozó egy szakmához tartozó munkásokra vonatkozólag nem lehet megfelelő kollektív szerződést kötni. Egy bútorgyári asztalosmunkás egészen más feltételek között dolgozik, mint pl. egy olyan, aki valamely kémiai gyárban előállított szerek csomagolásához szükséges ládákat készíti. Utóbbi érdekei közelebb állnak azon munkásokéhoz, akik ugyanabban a gyárban szappant főznek, vagy illatszereket csomagolnak, mint a bútorgyári munkásokéhoz, vagy mondjuk egy játékszergyár munkásának érdekeihez, aki különben szintén ládákat készíti. Kollektív szerződést mindezen a legkülönbözőbb üzemekben alkalmazott asztalosokkal kötni nem lehet, mert nem található meg a szerződés megkötéséhez szükséges közös érdekalap sem a munkásoknál, sem a munkaadóknál, akik egészen különböző feltételek mellett dolgoztatnak. A bútor-, játékszer- vagy kémiai gyár tulajdonosai gyártmányait a legkülönbözőbb viszonyok mellett helyezhetik el, gyáruk jövedelmezősége és ezzel az általuk fizetendő munkabérek teljesen különbözők. De más okok is késztettek a szakszervezetek átalakítására, illetőleg a szervezkedési alap megváltoztatására. A sztrájkot épp a kollektív szerződések rendszere folytán egyfajta üzemű gyárakban, vállalkozásokban rendeli el a szakszervezet, ha a munkások érdekeinek megfelelő szerződést nem tud kötni a munkaadókkal. Lehetetlen volna pl. a kémiai vagy játékszergyár saját fuvarosainak megtiltani a munkát, őket sztrájkba kergetni s így az egész üzemet a gyárakban veszélyeztetni azért, mert a szállítási vállalatok munkaadói és alkalmazottaik közt nem jött létre megfelelő bérszerződés. Végül még az üzemi tanácsok (Betriebsrat) intézménye is, melyről alább még lesz szó, szükségessé tette és siettetette az átszervezést. A szakszervezetek érdeke, hogy az üzemi tanácsokban az ő bizalmi embereik üljenek, hogy a munkásságnak ne legyen kétféle bizalmi képviselője. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a szakszervezeti bizalmi emberek is üzemek szerint választanak és valamely üzemben alkalmazott különféle szakmájú munkások és alkalmazottak egyazon szakszervezet tagjai. Különböző egy-egy üzemben dolgozó munkásoknak szakmájuk szerint külön-külön bizalmiembereiknek kellene lenni és ez a munkásképviselő nem dolgozhatnék párhuzamosan az üzemi képviselővel, az üzemi tanáccsal. Az 1920. évi első németországi szakszervezeti kongresszus határozta el a szakszervezetek átszervezését az ipari üzemszövetek szerint (Umformung des Berufs in den Industrieverband). Ilyesformán egy szakszervezetben van valamely hotel portása, telefonos kisasszonya, pincérje, szakácsnője stb.

A szakszervezetek működési köre az Ausztriában törvényes alapon létrejött szociális reformok következtében (munkáskama-

rák, üzemi tanács; munkanélküli segély) megváltozott. Legfontosabb feladatuk kedvező munkafeltételek elérése. E célból kezdeményezik és vezetik a tárgyalásokat a munkások és munkaadók közt, kötik a kollektív szerződéseket és öröködnék azok megtartásán. A hatóságok tudomására hozzák, ha a munkások javára szolgáló védelmi intézkedéseket a gyárakban nem tartják meg. Foglalkoznak továbbá munkaközvetítéssel, ingyenes jogvédelemben részesítik a munkásokat a munkaviszonyból vagy szakszervezeti működésükből folyó peres esetekben. A másik és legrégebb működési köre a szakszervezeteknek a munkások anyagi támogatása. Utazó elvtársaiknak szállást és pénzbeli segílyt nyújtanak, tagjaikat támogatják, ha önhibájukon kívül munka nélkül vannak, továbbá költözködés, haláleset, rokkantság vagy egyéb szükség alkalmából. Gondoskodnak még a szakmabeli statisztikáról is, továbbá a munkások neveléséről és a propagandáról. Az utóbbi célból könyvtárakat szerveznek és tartanak fenn és szaklapokat adnak ki. Az említett anyagi támogatás, de meg a szakszervezet sokféle feladatának teljesítése céljából tagdíjakat szednek, melyek a munkabérek, valamint aszerint különbözök, hogy egyik szervezet tagjai inkább igénybe veszik a munkanélküli segílyt mint egy másikéi. A bank- és takarékpénztári tisztviselők vagy a fémmunkások sokkal nagyobb tagdíjat fizetnek, mint a házi cselédek vagy az otthon dolgozó munkásnők szervezetének tagjai.

A szakszervezeti mozgalom jellege lényegesen megváltozott az új Ausztriában. Régebben a munkaadók nem szívesen látták erősödésüket és terjeszkedésüket, mert őket tartották a munkások ösztönzőjének egyre fokozottabb anyagi igények emelésére. Jelenleg azonban a szakszervezetek irányításának köszönhetette az új köztársaság, hogy a munkásság nem ment át a forradalmi időkben a szindikalista és a kommunista táborba. A szakszervezetek ugyanis a fennálló társadalmi formák közt iparkodnak a munkásságnak minél előnyösebb anyagi helyzetet kivívni a szindikalistáknak az üzemi eszközöket kisajátító és a kommunistáknak a proletárdiktatúrát hirdető elveivel szemben. Működésük a munkaadóknak a háború utáni forradalmi időkben kívánatos lett, mert nélkülök a munkássággal kollektív szerződéseket nem lehetett volna kötni és a pénz elértéktelenedése, meg a munkakedv csökkenése folytán a sztrájkok állandóak lettek volna.

Természetesen még kívánatosabb, sőt nélkülözhetetlen lett a munkásságra nézve ezen szabadszervezetek működése, a pénz állandó romlása és a drágaság sehol sem tapasztalt emelkedése miatt, mely a megélhetést folyton veszélyeztette. A munkások béremelési követelését, mellyel az osztrák korona értékcsökkenésének minden egyes újabb fázisánál fel kellett a munkásságnak lépnie, a szakszervezetek képviselték. Ilyesformán a szakszervezetek a munkásság hivatalos képviselőivé váltak s mindjobbán

kifejlődik az a tudat, hogy az organizálatlan munkás csak elősdi, mert élvezni ugyan a szakszervezetek által kiküzdött kollektív-szerződések előnyeit, anélkül azonban, hogy a szakszervezeti tagság terheit viselné. Nagyobb üzemekben ma már szervezetlen munkást nem is tűnnek meg a munkások maguk közt. Azzal meg, hogy mint alább látni fogjuk, a szakszervezetek teendőinek egy részét törvények alapján felállított új szervek vették át és ezzel eddigi kiadásaik is részben közadókból fedeztetnek, az osztrák szakszervezetek nem messze vannak attól, hogy közjogilag elismert közigazgatási szervek legyenek.

A szociáldemokrata szakszervezetek tagjainak száma, a mai Ausztria területét véve — persze 1918 előtt is — figyelembe, a következő volt:

	férfi	nő	összesen
1913-ban	226.428	26.709	253.137
1914-ben	128.961	17.581	146.542
1918-ban	214.094	81.093	295.187
1919-ben	578.983	193.163	772.146
1920-ban	685.645	215.175	900.820
1921-ben	818.237	261.540	1,079.777

Több mint 1 millió szakszervezeti tag 6 millió lakos közül! A szakszervezetek mint látjuk fejlődési képességük maximumát csaknem elérték. A szaporodás már aligha lehet nagyobb mértékű. Két dolog jellemzi a háborút, illetőleg a forradalom óta a szakszervezeti mozgalom fejlődését. Az egyik, hogy a nők aránylagos szaporodása sokkal nagyobb, mint a férfiaké. Míg az utolsó normális békeévben, 1913-ban a nők az összes szakszervezeti tagok 11.79%-át, a férfiak 88.21%-át alkották, addig 1921-ben a szakszervezeti tagok közül 24.22% nő és 75.78% a férfi. Ennek oka kisebb részben az, hogy a háború folyamán a nők előtt sok olyan önálló kereseti pálya nyílt meg, amelyet azelőtt csak szervezett férfimunkások tölthettek be, jórészt pedig a már említett gazdasági ok, hogy a válságos idők olyan foglalkozású nőkben is fölkellették a szervezkedés szükségének érzetét, kikben azelőtt az összetartozás öntudata vagy mint a szocialista írók mondani szokták, a proletár osztályöntudat nem volt meg. Ily viszonyok közt könnyen lehetett a női cselédek, otthon dolgozó varrónőket, a tisztviselőnők és a segédmunkásnők legkülönbözőbb fajtáit megszervezni.

A másik jellemző dolog az „alkalmazottak“ nagymérvű szaporodása:

1921-ben	férfi	nő	összesen	%
A szakszervezeti tagok száma	818.237	261.540	1,079.777	100
Ebből 1) Munkás	553.876	206.705	760.581	70.44
2) Alkalmazott	264.361	54.835	319.196	29.56
Utóbbiak közül 1) Magánalkalm.	96.638	40.884	137.522	12.74
2) Közalkalm.	167.723	13.951	181.674	16.82

Ezen jelenségnek is ugyanaz az oka, melyet már említettünk. Az alkalmazottak gazdasági érdekeik biztosítását jobban látják megvédve, ha szakszervezetekbe tömörülnek, mert így folytonosan megismétlődő bértárgyalásaikban az egész szervezett munkásság támogatásában részesülnek. Magától értetődik, hogy az állami alkalmazottak közül különösen az altisztek és szolgák, valamint a kisebb képzettségű, segédhivatali alkalmazottak tartoznak leginkább a szociáldemokrata szervezetek táborába. A vasutak, a posta és a távírószemélyzet szervezete a legerősebb. Hogy a szolgálatra minő befolyása volt a szervezkedésnek, az más lapra tartozik. Tény az, hogy éppen ezen alacsonyabb rangú kategóriákba tartozó alkalmazottak úszták meg eddig aránylag legkönnyebben a forradalmi és a gazdasági válságok árját.

Az alkalmazottak szakszervezetei az ipari munkásság szervezete mellett bizonyos önállóságot élveznek és nem tudtak az általános nagy szervezetbe teljesen egységesen beleilleszkedni. A szakszervezetek felső építménye Ausztriában ugyanis a következő. Az egyes szakszervezetek tagjaik száma arányában választják a szakszervezeti kongresszus tagjait. Ez háromévenként ül össze és választja a szakszervezeti bizottságot (Gewerkschaftskommission), mely állandó legfőbb képviselője az összes szervezett munkásoknak és alkalmazottaknak, 14 tagból, 6 póttagból, 4 ellenőrből és 2 pótellenőrből áll és hatáskörébe tartozik a döntés a szocialista politika, a központi szervezés és a nagyarányú, esetleg általános sztrájkot előidéző bérmozgalmak kérdései. Határozó támadó és védősztrájkok, valamint rendkívüli pártadók kivetése ügyében. Felügyel bizonyos nem nyilvános alapok kezelésére és intézkedik statisztikai kimutatások összeállításáról. Az egyöntetű vezetés érdekében befolyást gyakorol az egyes szakszervezetek titkárainak megválasztására. Munkájában támogatja a „Vorstandekonferenz“, melybe minden szakszervezet 2—2 választott tagot és a titkáraját küldi ki. A tartományok különállási tendenciájával minden központosítása mellett is számol a szociáldemokrácia. Minden egyes tartományban van tartományi szakszervezeti bizottság (Landesgewerkschaftskommission), melynek tagjait az illető tartomány szakszervezetei választják. A tartományok külön érdekeinek megfelelően önálló a működési körük, de a kongresszus határozatait illetőleg a központi „Gewerkschaftskommission“ alatt állnak.

Az alkalmazottak társadalmi állásuknál és nagyobb műveltségüknél fogva sok tekintetben közelebb állnak a munkaadókhoz, mint a munkásokhoz, bizonyos polgári osztályöntudat van meg bennük. Azért ne gondoljuk, hogy az alkalmazottaknak csak szocialista szervezeteik vannak. Nagy részük és épp a képzetesebb elemek részben politikai színezettől mentes, de inkább németnemzeti színezetű szervezetek tagjai. Még a szakszervezeti moz-

galomhoz tartozók is hangsúlyozzák, hogy helyzetük különbözik a munkásokétól. Vezető szervük a „Ständige Delegation der Angestelltenorganisationen in der Gewerkschaftskommission Oesterreichs“, melynek bizonyos autonómiája van. Nemcsak a szakszervezeti, hanem más hivatalnoki alakulatok is tartoznak ide, melyek a szakszervezetekkel különben nem vállalnak közösséget. Az alkalmazottak mozgalmának szerves beillesztése a munkásság organizációjába az osztrák szociáldemokráciának sem sikerült teljesen.

A szakszervezeti mozgalom megerősödéséről megbízható képet ad, ha azok összes bevételeit és kiadásait összehasonlítjuk. Ne felejtkezzünk meg azonban arról sem, hogy a korona rohamos érték hanyatlása miatt a bevételek és kiadások növekedése jó valutára vagy állandó értékre átszámítva éppúgy csak névleges, mint az állami költségvetésben.

	Bevétel	Kiadás
1901.....	2,229.346-11	2,111.082-12
1904.....	3,392.970-09	3,004.160-50
1907.....	8,120.763-62	7,147.730-43
1910.....	8,604.176-84	8,023.738-92
1913.....	10,036.521-75	10,058.297-89
1914.....	8,274.012-99	9,922.301-39
1915.....	4,979.997-39	4,995.550-57
1916.....	4,636.393-84	4,466.060-39
1917.....	5,939.412-35	5,207.461-03
1918.....	10,617.836-61	9,401.834-32
1919.....	29,261.457-49	20,702.713-17
1920.....	86,718.534-56	60,791.244-18
1921.....	626,190.364-82	444,054.393-04

Mire költik el a szakszervezetek a munkásoktól beszedett adót? Az 1921. évre vonatkozólag a következő választ adhatjuk erre a szakszervezetek hivatalos közlései alapján:

Egyeseknek juttatott kiadások:

	összesen K	Hány % az összes kiadásokból
Utazási támogatások	140.730.89	0.03
Munkánélküli segély	14,592.637.03	3.28
Betegségi segély	2,929.652.84	0.66
Rokkantak segélyezése	2,701.313.30	0.60
Támogatás elhalálozások esetében	1,297.510.0	0.29
Szükségbe jutottak segélyezése.....	10,365.983-84	2.34
Segélyezésre fordítottak összesen....	32,027.828-40 vagyis	7.20%-ot.

Egyéb pártkiadások:

Jogvédelemre	4,494.82105	1.02
Szaklap	47,489.058 35	10.69
Művelődési célokra	4,655.97810	1.05
Propaganda és szervez, költségek.....	54,290.61665	12.22
Dologi kiadások	42,768.41145	9.64
Személyi kiadások	122,085.73406	27.49
Egyéb kiadások.....	136,241.94498	30.69
Összes nem segélyezésre ford. kiad.	412,026.56464	vagyis 92.80%.

Feltűnő a segélyezésre fordított összeg elenyésző csekélyisége az egyéb pártkiadások mellett. Még jobban kitűnik ez, ha összehasonlítjuk, hogy az előző évekhez viszonyítva mennyi jutott segélyezésre. 100 korona kiadásból esett:

Év	Segélyekre összesen K
1913	45.92
1914	50.53
1915	36.08
1916	35.38
1917	29.50
1918	25.18
1919	18.10
1920	12.72
1921	7.21

Míg tehát a háború előtt a kiadások fele jutott segélyezésre, addig jelenleg csak $\frac{1}{14}$ -e szolgálja ezt a célt. Ezt a csökkenést csak részben magyarázza meg az a körülmény, hogy a munkanélküli segély törvényes rendezése folytán ez a teher legnagyobb részben levétetett a szakszervezetek vállairól. A főok a szervezetek személyi és dologi kiadásainak éppen olyan arányú emelkedése, mint amelyet a leromlott valutájú országok minden üzemében találunk. Az állami költségvetésekben, a bankok, a nagyipari gyárvállalatok üzemköltségeiben egyformán jóval magasabb arányszámot foglalnak el a személyzeti kiadások most, mint a háború, illetőleg a valuta leromlása előtt. A szociáldemokrata bürokrácia ez alól sem tehet kivételt.

A pártadó nem növekedett a valutaromlás arányában, bár a legutóbbi időben, melyről még nincsenek nyilvános kimutatások, erősen emelkedett a kereset megnövekedésének mértéke szerint. Ha megvizsgáljuk mennyit és mily célra adózott a párt minden egyes tagja átlagosan, úgy ugyanazon következtetésre kell jutnunk, melyről az imént szóltunk. A szociáldemokrácia bürokráciája nem jelent csekély terhet a dolgozó munkásnak:

A bevételek és kiadások évi átlaga fejenként K-ban 1912—1921.

	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921
A rendes bevételek szak- szervezeti célokra:	20.68	20.92	27.39	20.75	19.94	14.06	19.01	31.70	81.67	521.14
Rendkívüli bevételek szak- szervezeti célokra:	2.60	3.25	6.97	7.36	7.67	5.03	6.70	6.19	14.59	58.78
összesen:										
Ebből kiadás segélyekre:										
Egyéb szakszerv. célokra:										
összesen:	21.41	24.22	41.22	28.20	26.75	16.71	22.76	26.81	67.48	411.24

Míg tehát a háború előtti években a szervezeti tagok csak annyit adóztak, amennyire a szervezeteknek szükségük volt, újabban nagyobb tartalék is gyűlt össze a szakszervezetek pénztáráiban, mivel több volt a bevétel, mint a kiadás. Ez a pártvagyon 1921 végén, mikor az osztrák korona aranyparitása körülbelül annyi volt, mint egy évvel utóbb a magyaré, 126,808.000, fejenként 210.05 koronára rúgott.

3. A szociális törvényhozás.

Abban, hogy a nagyarányú szociáldemokrata szervezet egysége fennmaradt és az osztrák munkások közt a kommunizmus nem talált jelentékenyebb számú követőre, — még annyira sem, mint Németországban, hol kommunista elveket valló birodalmi képviselők is vannak, — nem csekély része van annak a nagyarányú szociális törvényhozásnak, mely az új köztársaságban a szociáldemokrácia kezdeményezésére a polgári pártok közreműködésével végbement. Ezen törvényhozás oroszlánrészre a legveszedelmesebb forradalmi időre esik 1919-re és 1920 elejére, mikor arról volt szó, hogy a háborúból visszatért és az izgatóktól megdolgozott munkásságot megtartsák a fennálló gazdasági és társadalmi rend alapján. Megalkotása csaknem egészen Hanusch Ferdinánd nevéhez fűződik, ki a szociáldemokraták és keresztényszocialisták koalíciós kormányában a szociális igazgatás (soziale Verwaltung) minisztériumát vezette és mint a legnagyobb szakszervezetek egyikének titkára és a munkásmozgalmak egyik régi irányítója tájékozva volt a munkásság helyzetéről. A reformok mérsékletének, de különösen a forradalmi helyzet veszélyeinek tulajdonítható, hogy megalkotásuk a munkaadók nagyobb ellenkezése nélkül, a munkásokkal való egyetértésben ment végbe. A koalíciós minisztérium bukása óta, illetőleg mióta a szociáldemokraták nem vesznek részt a kormányban, a reformtörvényhozás legfeljebb a már hozott törvények módosítására és végrehajtott intézkedésekre terjed ki. Az egész törvényhozást jellemzi, hogy nem egységes rendszeres reformgondolatnak, hanem a munkások több régi kívánságának megvalósítója. Nem egy helyen látszik meg rajta, hogy gyorsan, politikai szükségből alkották meg.

Az első csoportba a törvények közül azokat sorozhatjuk, melyek a munkások és a munkaadó viszonyát szabályozzák és előbbieknek kedvezőbb munkafeltételeket biztosítanak. Ide tartozik elsősorban a *8 órai munkaidőt* megállapító 1918 dec. 18. törvény. A munkaidő napi 8 óránál több nem lehet. Nők és gyermekek 18 éven alul hetenként legfeljebb 44 órát dolgozhatnak, ennél fogva szombaton 12 órakor be kell fejezniök a heti munkát. A törvény minden üzemre és vállalatra vonatkozik, tehát az állam és községi vállalatokra, a monopolüzemekre, a nyilvános mulatók, a színházak és az újságok üzemeire is. Különböző okokból lehet meghosszabbításra engedélyt kérni az illetékes politikai hatóságoktól. Kollektív szerződésekkel lehet a heti 48 órát a napi 8 helyett más-kép is beosztani. Túlórákért a megállapított bérnek legalább 50%-át kell fizetni. A végrehajtó intézkedések a törvény élet elvéték és zavarólag ható következményeit enyhítették, de a lényege változatlanul megmaradt. Egy törvény foglalkozik a *gyermekmunkával* (1918 dec. 19.), egy másik a nők és fiatalkorúak munkáját szabályozza (1919 május 14.). Megszüntették a munkások régi kívánsága szerint a munkakönyveket (1919 január 25.) és törvényesen biztosították a munkásoknak az évi 8—14 napos *szabadságot*, mely alatt teljes munkabért kapnak.

Más törvények a munkások bizonyos csoportjainak helyzetét javították meg. Az otthon dolgozó munkások (*Heimarbeiter*) béreinek szabályozására — mivel ezek kollektív szerződést nem köthetnek — külön bizottságot állítottak fel (1918 dec. 19.), a pékek éjjeli munkáját megtiltották. A *Hausgehilfengesetz* (1920 dec. 26.) a házi-cselédek viszonyait szabályozza bér, koszt, lakás, nyugalmi idő, szabadság és felmondás tekintetében. Tíz évi szolgálat után kezdődő és a szolgálat tartama szerint növekedő végkielégítést állapítottak meg. Az *alkalmazottak törvénye* (Angestelltengesetz, 1921 máj. 11.) szabályozza a felmondási időt a szolgálat tartama szerint, megállapítja az igényt a végkielégítésre, ha a munkaadó oldja fel a szolgálati viszonyt; külön védelemben veszi a női alkalmazottakat terhesség és szülés esetében és megállapítja az évi szabadságra való igényt. Bécsben gyakran lehet látni a nyár folyamán bezárt üzleteket, melyek a személyzet szabadságolása miatt szünetet tartanak 2—3 hétre üzemüket.

Egy más törvénycsoport a munkásokat képviselő szervek megállapításával, illetőleg azok törvényessé tételével foglalkozik. Ezek közül legtovább megy a kapitalista társadalmi renddel szemben az újításban az üzemi tanácsokról szóló törvény, „*Betriebsratesgesetz*“ (1919 május 15.). Létrejöttét annak a szocializáló bizottságnak (Sozialisierungskommission) köszönheti, melyet Bauer Ottó vezetése alatt 1919 tavaszán küldött ki az- osztrák nemzetgyűlés, hogy a munkásság közt terjedő szindikalista mozgalmat törvényes mederbe terelje. Ezen bizottság működése elé nem cse-

kély és nem megokolatlan aggodalommal tekintettek az osztrák kapitalista körök. Miután azonban a kommunizmus Magyarországon megbukott és kiderült az orosz példán, hogy a szovjetköztársasági államforma a munkásság helyzetén legfeljebb csak ronthat, a radikalizmus tért vesztett a munkásságnál és a nagy garral megindult szocializáló törekvésnek egyéb nyoma nem maradt, mint az üzemi tanácsok megalkotása.

Már a háború alatt választottak a munkások a nagyüzemekben képviselőket a jóléti intézmények vezetésére. Mikor a munkaadónak, hogy munkásaik dolgozókéességüket megtarthassák, munkáskonyhákról, továbbá élelmiszerek bevásárlásáról és szétosztásáról kellett gondoskodni, célszerű volt lehetővé tenni, hogy maguk a munkások ellenőrizzék az érdekükben történt intézkedéseket és megakadályozzanak esetleges visszaéléseket. Ezek a munkásképviseletek a háború utolsó évében és különösen az összeomlás utáni káoszban egyre nagyobb befolyásra tettek szert. Az addig katonai ellenőrzés alatt álló üzemekben katonatanácsok és munkástanácsok alakultak, melyek különösen a bécsi Arzenálban, a steyeri fegyvergyárban, a Bécsújhely körüli katonai üzemekben és a stájer vasipar bizonyos üzemeiben egyre szaporodó túlkapasokra ragadtatták magukat. A már fennálló intézményt törvényesíteni, hatáskörét megállapítani és a választási eljárást meghatározni volt hivatva az új törvény.

E szerint minden üzemben, mely legalább 20 munkást és alkalmazottat foglalkoztat — a mezőgazdasági üzemek kivételével — tanács választandó, még pedig az 50-nél kevesebb választónál a többségi, ennél nagyobb üzemekben a proporcionális választási rendszer szerint közvetlen és titkos szavazással. Ha a választók száma 50 vagy ezen túl van, 3 tagból áll a tanács, ötvenen felül minden 100 választónál eggyel több a tagok száma. Ezernél több választóval bíró üzemekben minden 500 után választanak egy tagot. Az üzemi tanácsok hatáskörét megállapító rendelkezésekben kifejezésre jut az a körülmény, hogy a szakszervezeteknek sikerült a hatalmat megtartani és az új szervezetet magának alárendelni. Jogaik csak a munkásságot érintő kérdésekben vannak anélkül, hogy a munkaadó vállalkozási szabadságát korlátoznák. A bérkérdéseket, a legfontosabbat tehát a törvény továbbra is a szakszervezeteknek tartja fenn, bérszerződések kötésére csak akkor vannak feljogosítva, ha a szakszervezetek kötötte kollektívszerződés ezt megállapítja. A szakszervezet felsőségét kifejezésre juttatja az is, hogy tisztviselői és hivatalnokai az üzemtanácsba beválaszthatók és hogy az üzemi tanács pénzkézelését a szakszervezet vizsgálja felül. Nem engedi meg a törvény a tanács beavatkozását a munkaadó azon jogába, hogy munkásokat és alkalmazottakat elbocsásson, illetőleg felvegyen. Az elbocsátást megtámadhatják, ha az politikai okból történt az illetékes szervnél, az „Einigungs-

amt"-nál. Az üzemi tanács tagjainak csak fontos esetekben szabad felmondani. Vitás esetekben erről is az imént említett fórum dönt. Az üzemi tanács tehát azon kérdésekben, melyek alkalmasak volnának e szervet a szindikalizmus eszközüvé tenni, megfelelő korlátok közé van szorítva, melyek legalább eddig" beváltak. A munkáselbocsátás kérdésében pl. az osztrák munkaadók eddig" nem találtak akadályozóra benne.

Egyébként csak a munkásság" helyi közigazgatásában, ha szabad e kifejezéssel élnem, van hatáskörük. Közreműködnek a munkarend megállapításában, ellenőrzik a munkásvédelmi intézkedéseket, a munkarendet sértő munkásokra büntetést szabnak ki, kezelik a munkásság jóléti intézményeit.

Mindazonáltal vannak a törvénynek olyan intézkedései, melyek engedményt jelentenek a szindikalizmussal szemben és megtámadják a munkaadónak azt a kapitalista társadalmi rendben gyökerező jogát, hogy minél nagyobb hasznot húzhasson vállalkozásából. A legalább 30 munkást és alkalmazottat foglalkoztató kereskedelmi üzemek tanácsainak jogában áll évente a munkaadótól a nyereségi és veszteségi mérleg bemutatását kívánni, hogy a bérkövetelésekről tájékozódást szerezhessen. Részvénytársaságoknál és hasonló vállalkozásoknál joga van a tanácsnak 2—2 megbízottját a felügyelőbizottságba küldeni. Ezek résztvesznek a tanácskozásokban, de munkástársaikkal szemben is hallgatásra vannak kötelezve. Minthogy a munkásoknak nincs meg a megfelelő intelligenciájuk és műveltségük, ezen jogokkal nem tudnak élni. Tény as, hogy a munkaadók aggodalmai ellenére a két intézkedésnek semmi jelentősebb következménye nem lett. Megpróbált a szocialista párt tanfolyamokat rendezni üzemi tanácstagok kiképzésére, de eredmény nélkül. Kiderült ennél az új intézménynél is, hogy a munkásság csak a bérkérdésekkel törődik. A munkaadóknak a tanácsok a válságos időkben ugyan több esetben segítségükre voltak pl. nyersanyag vagy szén szerzésében, de ha nem is váltották valóra a munkaadóknak a törvény hozatalakor felmerült aggályait, mégis bizonyos nyugtalanító elemet alkotnak a fennálló kapitalista szervezetben, mérget, amely kedvezőtlen viszonyok közt még éreztetheti hatását.

Az üzemi tanácsok intézményét a szociáldemokrácia — nem törvényes alapon — továbbfejlesztette. A *munkástanácsokban* (Arbeitserrat) akart olyan szervezetet létesíteni, mely mindazon irányok közös fóruma legyen, melyek az osztályharc alapján állnak, így alakultak meg a kerületi és a körzeti munkástanácsok (Bezirks- und Kreisarbeiterrat), azután mint magasabb összefoglaló szervek, a tartományi és az országos munkástanácsok (Landes-, Reichsarbeitserrat). Aktív választójoga ezen tanácsokba mindenkinek van, nem-, kor- és foglalkozásbeli különbség nélkül, aki a munkások közé számítja magát. Választható, aki valamely szak-

szervezethez tartozik, 18-ik életévét betöltötte és legalább 6 hónap óta a szociáldemokrata párthoz tartozik. A választottak kooptálnak is tagokat. A választásokat évente legalább egyszer meg kell tartani, hogy a munkásság felfogása mindenkor kifejezésre jusson ebben az osztályparlamentben. Volt idő, mikor attól lehetett tartani, hogy ebből az intézményből teljes szovjetrendszer fejlődik ki. Bár létezésüknek törvényes alapja nincsen, mégis a szociáldemokrata kormány idejében bizonyos hivatalos szerep jutott nekik közigazgatási teendőiben, mint pl. élelmiszeruzsora üldözésében, nem használt vagy nem eléggé használt lakások kikutatásában és kiosztásában. Minthogy hatalmuk és befolyásuk csak az általuk képviselt munkások hatalmától és befolyásától függ, a társadalmi rend erősödésével mindinkább háttérbe szorultak és ma már — az általános közép-európai társadalmi forradalom veszélyének elmúltával — különösebb jelentőségük nincs, legfeljebb némelyek szónoki képességeinek gyakorlására ad alkalmat. Ez nem csekély részben köszönhető annak a törvénynek, mely *munkáskamarák* felállításával (1920 február 26.) gondoskodott az összes munkások és alkalmazottak törvényes képviseletéről. Ezen másutt sehol sem létező intézmény szervezete a kereskedelmi és iparkamarák mintáját követi, ami megkönnyíti, hogy bizonyos törvényjavaslatoknál együttműködjenek. Feladatuk jelentéseket és javaslatokat tenni és véleményüket nyilvánítani oly ügyekben, melyek akár közvetve, akár közvetlenül a munkásokat és az alkalmazottakat érintik. A minisztériumok kötelesek ilyen törvényeket vagy rendeleteket megalkotásuk előtt a kamarával megvitatni. Minden tartományban van ilyen kamara, mely 4 osztályból áll: 1. a munkások, 2. az alkalmazottak, 3. a közlekedési vállalatok (vasút, gőzhajó, posta, távíró) munkásai, 4. ezek alkalmazottjai. Proporcionális rendszer szerint választ minden 18 éven felüli, ki legalább két hónapja van a választókerületben alkalmazva. Választható, aki 24-ik életévét betöltötte és legalább 3 éve van Ausztriában alkalmazása. Minden kamara legalább 30 és legfeljebb 130 tagból áll. Költségeiket a munkások és az alkalmazottak fedezik. Az 1921 elején végbement első választások persze túlnyomóan szociáldemokrata többséget eredményeztek. Bécsben a leadott szavazatok 84%-a szociáldemokrata, 11%-ot kaptak az egyesült keresztényszocialisták és a német nemzetiek és csak 4%-ot a kommunisták. Grácban 64 mandátumból 58 jutott a szociáldemokraták birtokába. Még két intézményről kell megemlékeznünk, melyek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a munkásmozgalmak Ausztriában nem lépték át a törvényes kereteket. Már a háború alatt állott fenn egy szerv a munkaadók és a munkások közti vitás kérdések elintézésére. A hadi felügyelet alatt álló üzemekben ugyanis tilos volt a sztrájk, a béremelési mozgalom, a munkás nem mondhatott fel és nem távozhattott tetszése szerint. Az ezen korlátozás folytán elő-

állott helyzet enyhítésére panaszbizottságok (Beschwerdekommision) működtek, melyek többnyire magasabbrangú nyugalmazott tisztek elnöklete alatt polgári hatóságok képviselőiből, továbbá a munkaadók és a munkások megbízottaiból állottak és mindkét fél megelégedésére intézték el feladatukat. A háború után ezekből alkották az egyezkedési hivatalokat (*Einigungsamter*), persze polgári vezetés alatt. Hatáskörük a változott viszonyok szerint megváltozott. A munkásság érdekeinek képviselőjét újból a szakszervezetekre bízhatta és közvetítése miatt szívesebben fordult a politikai hatóságokhoz, különösen megszokta ezt akkor, mikor a kormány főképpen szociáldemokratákból állott. A „soziale Verwaltung“ minisztériuma ebben a tekintetben állandóan élvezte a munkaadók és a munkások bizalmát is. Mikor az üzemi tanácsokat törvényesen megszervezték, felmerült oly fórum szükségé, mely a tanácsok működéséből származó vitás kérdésekben és özszeütközésekben döntsön. Ezt bízták a fentnevezett hivatalra, valamint a kollektív szerződések regisztrálását (1919 dec. 18.). A szerződések nem ezzel nyerneken ugyan hatályosságot és nincs is joga a hivatalnak megkötött szerződéssel foglalkozni. A törvény azonban megadja neki a jogot, hogy az ily regisztrált szerződés hatáskörét bizonyos bérmozgalmakban valamely hatóság vagy szakszervezet kérésére megállapítsa, illetőleg bizonyos üzemekre kiterjessze. (Satzungen). Egyenlő számú munkaadóból és munkásból álló tanácsokban tárgyalnak és ítéletük ellen nincs fellebbezés. A „Ministerium für soziale Verwaltung“ kebelében alakult „főegyezkedési hivatal“ (Obereinigungsamt) csak arra ügyel, hogy a különféle hivatalok egységesen járjanak el. Nagy érdemeket szereztek maguknak a társadalmi béke fenntartása körül az ipari kerületi bizottságok (*Industrielle Bezirkskommission*). Minden iparfelügyelőség területén van egy ilyen hatóság. Az összeomlás utáni káoszban alakultak meg azzal a célzattal, hogy a hadiüzemekben a munkások elbocsátását végrehajtsák, alkalmazásukat más üzemekben közvetítsék. így fejlődtek ki közhasznú munkaközvetítőkké, illetőleg a munkaközvetítés szervezőivé és felügyelőivé. A munkanélküliek segélyezésében is fontos szerepet töltenek be. Működésük a munkanélküliség rendezésével törvényes alapot nyert. Úgy a munkaadók, mint a munkások meg vannak elégedve velük. Talán legfontosabb és mintaszerű az a törvényhozás, melyet az új Ausztria a *munkanélküliség* ügyében alkotott. Mindjárt az összeomlás után egész súlyával ránehezedett ez a kérdés az új köztársaság vállaira és gyors megoldást követelt. Néhány szám felvilágosítást ad e kérdés fontosságáról. A munkanélküliek száma volt:

1918 december 1-én	45.675
1919 február 1-én	161.803
1919 május 1-én	185.238

1919 augusztus 1-én	133.365
1919 november 1-én	87.107
1920 május 1-én	46.850

Látjuk ebből, mily rosszak voltak a viszonyok épp a legveszedelmesebb időben, 1919 tavaszán, mikor a kommunizmus réme leginkább ijesztgetett. A munkanélküliekben a konkolyhintők a legtermékenyebb talajra akadnak. Az állam ezért mindjárt kezdettől fogva nem zárkózott el a segélyezés gondolatától, csak a segélyezendőek körét kellett megállapítani. Segélyben részesült minden munkás és alkalmazott, aki betegség esetén köteles biztosítani magát. A segély megfelelt a napi betegsegélynek (6 K), melyhez még a családtagok száma szerint pótlék (személyenként 1 K) járult. De az állam más intézkedésekkel is iparkodott a munkanélküliek számát s így segélyezésük terhét csökkenteni. Többek közt kötelezte a munkaadókat a háborúból, hadifogságból visszatérő alkalmazottjaikat visszavenni. Megtiltotta a kereskedelmi alkalmazottnak a felmondást (1919 jan. 13.). Rendelettel (1919 máj. 4.) minden munkaadó, ki legalább 15 munkást és alkalmazottat foglalkoztat, köteleztetett az eddigiekhez 20%-kal többet ugyanolyan feltételek és bérvizonyok mellett felvenni, amelyek mellett az eddigiek dolgoztak. Ezen kötelezettség alól nyomós okokból az „industrielle Bezirkskommission“ adhat felmentést. Ugyancsak ez a hivatal közvetíthet olyfajta megegyezést, mellyel a munkaadók bizonyos csoportja a beállítandó munkásokat belátása és a szükség szerint osztja fel az egyes munkaadók között. Ezzel az intézkedéssel az állam ugyan súlyosan belenyúlt a munkaadóknak a kapitalista társadalmi rendben alapuló legelemibb jogaiba, különösebb megterhelés azonban ebből a munkaadókra mégsem állott elő, mert az osztrák korona folytonos elértéktelenedése az iparnak lehetővé tette a kivitelt, hatalmas konjunktúrát teremtett, mely mellett a rendesnél jóval nagyobb számú munkást és alkalmazottat foglalkoztatható a legjobb haszon mellett.

A munkanélküliség ellen való biztosítást 1920 március 24-én törvény szabályozta, mely megtalálta a középutat a biztosítás és az állami támogatás között. A törvény megállapítja a munkanélküli segélyezési igényét az állammal szemben, de viszont az állam igényét is $\frac{2}{3}$ részben való kárpótlásra (Refundierung) a munkaadókal és a munkásokkal szemben. A biztosítási járulékot a betegség elleni biztosítás díjához csapják úgy, hogy annak bizonyos százalékát fizeti a munkaadó és munkás egyaránt. Ez a százalékszám különböző az egyes foglalkozási ágakban aszerint, amint a munkanélküliség az átlagosnál nagyobb vagy kisebb. Egy kőművesnek többet kell fizetni, mint pl. egy villanyoskalauznak, mert az előbbinél a munkanélküliség valószínűsége sokkal nagyobb mint az utóbbinál. Viszont egy foglalkozási ág sem menekülhet a fizetéstől, ha a munkanélküliség nála nem is jön számba.

Más szervek foglalkoznak a biztosítási díj beszedésével, mások a segélyigény megállapításával és a segély kiutalásával és ismét mások annak kifizetésével. A díjak beszedését célszerűségi okokból a fennálló szociális biztosítási intézmények (betegsegélyezési pénztárak, nyugdíjintézetek stb.) végzik, melyek ez esetben mint az állam közegei működnek. Ugyanez a szempont, új hivatalok felállításának elkerülése, a költségkímélés vezette a törvényhozást a többi funkciók beosztásánál. Már meglevő közhasznú munkaközvetítő intézmények lettek a munkanélküli hivatalok. Bécsben a községi munkaközvetítőtől kívül a paritásos és szakszervezeti munkaközvetítők, vidéken a községi közvetítők és a tartományok vagy községek által szubvencionált egyesületek. Ezek utalják ki a segélyt. Ez az intézkedés azért is bevált, mivel így minden munkás a munkaközvetítőknél jelentkezik. A hivatalok felmerülő költségeit a legújabb 1922 december 15. törvény szerint $\frac{5}{9}$ részben a biztosítási díjakhoz csapott járulékokkal megtérítik. Ugyanez az imént említett törvény újból szabályozza a segélyezés tartamát. Az 1920. évi törvény szerint segélyben részesülnek az ipar, kereskedelem és a bányák munkásai és alkalmazottjai a munkanélküliség 8. napjától kezdve 30 héten át, ha utolsó munkaadójuk bizonyítja, hogy nem a munkás mondott fel, hanem ő, a munkaadó bocsátotta el. Továbbá szükséges bizonyítani a segélyezendőnek, hogy az utolsó 12 hónapban legalább 20 hétig biztosításkötelezett foglalkozása volt. A beállott gazdasági pangás miatt szükségessé vált e téren a módosítás. Az ipari konjunktúra ugyanis az 1922. év folyamán megszűnt, mert az osztrák gyártmányok árai a magas munkabérek és a produkció nagyfokú megadóztatása miatt a világpiaci árakat elérték és főképpen mivel az állampénzügyek folyamatban levő szanálása, a nagy külföldi hitelakció és a megkezdett takarékosági rendszabályok révén megszüntette a korona süllyedését. A munkanélküliség, mely 1921-ben teljesen megszűnt, illetőleg jelentéktelenné vált, 1922 második felében újra nagy arányokat öltött. A munkanélküliek száma:

	segélyben részesültek	munkát kerestek
1922. júl. 31-én	30.971	45.605
aug. 31-én	31.243	47.758
szept. 30-án	37.999	58.209
okt. 31-én	57.344	—

Jelenleg, 1923 első hónapjában 130.000-re becsülik a segélyt igénylő munkanélküliek számát. A fentemlített új törvény — Gesetz betreffend ausserordentliche Massnahmen der Arbeitslosenfürsorge — megállapítja a „jelen válság tartamára“, hogy ha a munkanélküli, miután a megállapított maximális időn át, 30 hétig élvezte már a segélyt és azután újból legalább 10 héten át biztosításra köteles alkalmazásban volt, 12 hétre újból megkap-

hatja a segélyt. Akkor is igényt tarthat a munkanélküli az újabb 12 heti segélyezésre, ha mielőtt az első 30 heti segélyezést teljesen kimerítette volna, az újabb segélyezés igénylése előtti 30 hétből 10-et egyfolytában biztosításra kötelezett alkalmazásban töltött el. Azonkívül felhatalmazza a törvény a kerületi ipari bizottságokat (industrielle Bezirkskommission), hogy a belföldi munkanélkülieknek, ha szükséges, a 30 hét után is folyósítsanak a teljes segélynek megfelelő összegben rendkívüli segélyt. Az új törvény megállapítja, hogy a kifizetett segélyösszeg 40%-át a munkaadók, 40%-át a munkások térítik meg az államnak és hogy a községek, melyek területén a kifizetések történnek, tartoznak annak terhében résztvenni.

4. A munkásság anyagi viszonyai.

A szociáldemokrácia erejét Ausztriában nemcsak a nagyarányú szociális törvényalkotásban mutatta meg, hanem még jóval inkább a munkásság anyagi helyzetének javításában. A szakszervezetek ezen a téren értek el legtöbbet és alaposan kihasználták úgy a politikai, mint a gazdasági konjunktúrát. A hosszadalmas, de különösebb megrázkódtatás nélkül lefolyt bérharcok eredményeit nem vizsgálhatjuk.

A korona vásárlóképségének állandó sülyedése folytán az összeomlás óta napirenden voltak a bérharcok, illetőleg a bértárgyalások munkaadók és munkások közt. Már csak idő- és energia-kímélés miatt is felmerült 1919 őszén mindkét félben a gondolat, hogy nem lehetne-e a kollektívszerződésekben arról gondoskodni, hogy a munkabérek automatikusan igazodjanak a drágaság emelkedéséhez. A legnagyobb szakszervezet, a „Metallarbeiterverband“ 1919 dec. 16-án kötött szerződésében abban állapodott meg a munkaadókkal, hogy munkaadókból és munkásokból álló paritásos bizottságot alakítanak, mely dönteni lesz hivatva az áremelkedés folytán szükséges bérpótlékról. Ezen megállapodásból kifolyólag, melyet idővel a többi szakszervezetek is magukévá tettek, a kvalifikált munkás bére két részből áll: a létfenntartást biztosító bér (Existenzminimum), melyet a tanulatlan segédmunkásnak is biztosítani kell és a kvalifikált munkának az ellenértéke. A bérpótlék, mely a drágaság növekedése szerint emelkedik a „gleitende Lohnzulage“, az előbbi után számítatik. Ez magyarázza meg, hogy a segédmunkások bére a drágaság emelkedésével mindjobban közeledett a tanult munkások keresetéhez.

Az osztrák nemzetgyűlés 1921 dec. 21. törvényben (Abbau der Lebensmittelzuschüsse) megszüntette azt a rendszert, hogy az állam az életfenntartáshoz legszükségesebb és a háború alatt és hosszú ideig az után is csak jegyre kiadott élelmicikkek (kenyér, liszt, zsír, cukor) elárúsítására ráfizetett. Ezeket a cikkeket ugyanis a társadalmi béke megóvása érdekében jóval olcsóbban

adták el a fogyasztóknak, mint amekkora a külföldön fizetett bevásárlási ár volt. Ez a különbség a valuta romlásával óriási és örült iramban gyarapodó teherrel nehezítette meg az állami költségvetést, melynek összeroppanását nem csekély mértékben okozta. Egyike volt ez azoknak a szociális intézkedéseknek, melyeket az állam szükségesnek tartott addig, míg a drágulásnak megfelelően nem emelték a béreket. Miután azonban a béremelés, az ipar kedvező konjunktúrája folytán lépést tarthatott a drágaság emelkedésével, ezt a rendszert, ha az állami költségvetés rendezésére az első lépést meg akarták tenni, be kellett szüntetni. Az állam azonban gondoskodott arról, hogy ezzel ne a munkásokat terhelje és az említett cikkeknek az állami hozzájárulás fokozatos megszüntetése következtében beálló drágulását a munkaadókra hárította át, aki a köztisztviselőkkel szemben persze maga az állam volt. Az ipari munkásság java ilyen módon nemcsak meg tudta magát védelmezni a valutaromlás káros következményeivel szemben, hanem anyagi helyzetét sok esetben lényegesen megjavította. A munkásság nagyobb részének a keresete jóval nagyobb mértékben emelkedett, mint nőtt a drágaság és ami szintén nem érdektelen, aránylag legnagyobb mértékben javították meg helyzetüket azok a kategóriák, melyek a legkevesebbet kerestek a békeidőben, a férfi- és női segédmunkások. A kvalifikált, tanult munkás keresete ma sokkal közelebb áll a tanulatlanéhoz, mint a háború előtt. Magában a munkásosztályban bizonyos „demokratizálódás” megy végbe. Hogy mennyire nyomult elő a munkásosztály a polgári osztállyal szemben, azt, mivel általános európai jelenség, főleg hangsúlyoznom. Hogy a munkásosztály anyagi helyzetének megjavulása tartós lesz-e, az a jövő kérdése. A nagy munkabérek és a korona stabilizálódása folytán az osztrák ipar versenyképessége megszűnt, a munkanélküliség ijesztő mértéket kezd ölteni. A munkásság dolgozó része is jobbra csak leszállított heti óraszámában keres. Az osztrák ipar elérkezett ahhoz a ponthoz, melyben a bérek leszállítása a produkció elengedhetlen feltétele lett. A szakszervezetek eddig ebben a kérdésben józan mérsékletet tanúsítottak és ha nem is a munkaadóktól kívánt mértékben, már több ízben beleegyeztek a munkabérek leszállításába. Ausztria gazdasági fejlődése, ha sikerül is az állami pénzügyek rendbehozása, válság előtt áll. Ez a válság, melyből bizonyára csak az ipari termelés olcsóbbátételével lehet szabadulni, lesz az osztrák szociáldemokrácia igazi próbája. Igazibb az 1919. évnél, mert akkor előnyököt lehetett szerezni a munkásosztálynak, de most részben elvenni kell tőle azokat, ha a kapitalista termelés menetét biztosítani akarják.

Eckhart Ferenc.

IRODALOM:

A szociáldemokrácia történetére Ausztriában: *Herkner*, Die Arbeiterfrage, Berlin, 1921; *Brügel*, Geschichte der Soziald. in Oest. 1921 (eddig csak a 70-es évekig terjed). *J. Deutsch*, Geschichte der österr. Gewerkschaftsbewegung 1908. A munkásképviseletekről: Edmund *Palla*, Die Interessenvertretung der Arbeiterschaft in Oesterreich, Wien 1921. Jul. *Braunthal*, Die Arbeiterrate in Oesterreich, 1919. A szociális törvényhozásról: Kari *Pribram*, kitűnő 1921. májusban lezárt cikke: Die Sozialpolitik im neuen Oesterreich, melyet tárgyalásomban egyikét helyen csaknem kiirtania. Továbbá *Forchheimer*, Die Organisation der Arbeitslosenfürsorge in Oesterreich és *E. Lederer*; Die soziale Krise in Oesterreich (mindhárom: „ARCHIV für Sozialwiss. und Sozialpolitik,“ 1921). Max *Lederer* több cikke „Die Sozialgesetzgebung in Oesterreich“ a „SOZIALE PRAXIS“ Berlin 29—31 kötetében. A szakszervezetekre vonatkozó adatokat azok hivatalos lapjából: „Die Gewerkschaft“ 1922 vettem. A statisztikai adatoka „Mitteilungen des Bundesamtes für Statistik“-ből valók. Végül a „Staats-“ illetőleg „Bundes-gesetzblatt“ és az „Arbeiter Zeitung“ megfelelő számait is használtam.